

ФІНАНСОВИЙ КАПІТАЛІЗМ ТА СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ

(рецензія на книгу П. Трідіко "Нерівність у фінансовому капіталізмі")

Нова книга Паскуале Трідіко, яка вийшла у серії "Передній край політичної економії" видавництва Routledge¹, повинна привернути до себе широку увагу світової наукової спільноти економістів, бо автор висуває і відстоює ідеї та концептуальні гіпотези, що суперечать багатьом усталеним нормам неокласичної теорії та відповідним рекомендаціям щодо ефективної економічної політики. Оригінальні авторські підходи повинні допомогти урядовцям багатьох країн, особливо України, переглянути ідеологію формування економічних програм для подолання кризи та забезпечення тривалого розвитку.

Як вже частково анонсується назвою книги, Паскуале Трідіко розглядає характеристику нерівності доходів, що статистично вимірюється коефіцієнтом Джині, у ролі узагальнюючого критерію ефективності економічної системи. Правомірність надання цьому показнику такого статусу доводиться протягом усієї книги, де порівнюються, у тому числі за допомогою економічних методів аналізу, вектори змін характеристик нерівності доходів та стандартних макроекономічних індикаторів: ВВП, сукупного попиту, заробітної плати, зайнятості, безробіття, капіталізації ринків, соціальних витрат, зовнішньої торгівлі тощо, у багатьох країнах світу.

У книзі докладно аналізуються класифікації сучасних ринкових економік, які в літературі називаються "економіками добробуту" (welfare states), але новизною методологічного підходу автора є класифікаційне виділення ним для аналізу двох полярних соціально-економічних моделей розвинених країн: *фінансового капіталізму* (financial capitalism) та *капіталізму соціальної справедливості* (welfare capitalism). Критеріальними індикаторами віднесення країн до цих двох моделей є такі. Країни *фінансового капіталізму* характеризуються високим рівнем капіталізації економіки (по відношенню до ВВП), низьким рівнем соціальних витрат (по відношенню до ВВП), низькою часткою зарплат у ВВП, високим рівнем нерівності доходів (коефіцієнт Джині). Країни *капіталізму соціальної справедливості* характеризуються протилежними значеннями цих критеріїв: низьким рівнем капіталізації, високими частками соціальних витрат і зарплат у ВВП, негнучким ринком праці, низьким рівнем соціальної нерівності.

Центральною дихотомією книги виступає порівняння індикаторів нерівномірності розподілу доходів в економіках країн, що належать до зазначених двох типів. Важливо спеціально зазначити, що країни *фінансового капіталізму* будують свою економічну політику за рецептами неокласичного мейнстріму економічної теорії, які найбільш послідовно віддзеркалюються у добре відомих в Україні рекомендаціях Міжнародного валютного фонду, а також правилах "Вашингтонського консенсусу".

Ця дихотомія проявляється також при аналітичному порівнянні фактичної економічної результативності двох конкуруючих принципів політики: примату досягнення ефективності, тобто прибутковості (the efficiency thesis) і примату досягнення соціальної справедливості (the compensation thesis). Традиційні підручники з економічної теорії заклали у свідомість багатьох експертів і політиків концептуальну візію, що тривале економічне зростання країни може відбуватися тільки при орієнтації на прибутковість, а досягнення високих соціальних стандартів та рівнів соціальної справедливості (inclusive growth) може бути тільки результатом перерозподілу доходів, згенерованих реальним сектором незалежно від соціального.

В Україні подібна візія обумовила формування політики, де соціальні витрати сприймаються виключно як тягар бюджету, і це призвело до перманентних криз та сповзання країни до майже останнього місця в Європі і за обсягом ВВП на душу населення, і за рівнями середніх зарплат і пенсій.

У такому контексті представлений у книзі аналіз привів автора до висновку, що наявність високого сукупного попиту, який формується зокрема і за рахунок високих нерівноважних зарплат (як результат дії профспілок, політики мінімальної зарплати, стимуляції бізнесом висококваліфікованої інноваційної праці), і за рахунок політики високих соціальних стандартів та соціальної захищеності населення, є самостійним важливим фактором економічного зростання. По суті такий підхід є розширенням теорії ефективного сукупного попиту Дж.Кейнса, який включив до цієї категорії інвестиційні витрати, за рахунок доповнення сукупного попиту складовою соціальних витрат.

¹ Tridico, Pasquale. Inequality in Financial Capitalism. Routledge, London and New York, 2017. 235 p.

Цей авторський висновок перевіряється у книзі також у контексті оцінки ефективності процесів глобалізації в умовах нещодавньої економічної та фінансової кризи. Паскуале Трідіко розглядає кризу 2007–2013 рр. як тест для багатьох розвинених країн на предмет адекватності їхніх соціально-економічних моделей, що застосовувались останніми десятиріччями для адаптації до процесів глобалізації. Виконаний аналіз панельних даних для 39 країн Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та Європейського Союзу показав, що політика "примату досягнення ефективності", яка передбачає в умовах глобалізації обмеження соціальних витрат для досягнення кращої конкурентоспроможності окремих фірм, не сприяла економічному зростанню країн. На противагу цьому фіаско політики зазначеного типу здійснений у книзі аналіз показав, що політика примату досягнення соціальної справедливості (the compensation thesis), яка була представлена параметрами регуляції процесів глобалізації та розширенням соціальних витрат, виявилася кращою для забезпечення макроекономічного зростання.

Читач знайде у книзі ґрунтовний статистичний та концептуальний аналіз зазначених характеристик та їхніх взаємозв'язків у обраних для дослідження розвинених країнах. Автор узагальнює отримані результати на користь підтвердження гіпотези, що панування упродовж останніх 30 років моделей *фінансового капіталізму*, які зумовили фінансіалізацію економік, зростання нерівності доходів, драматичні зміни у співвідношенні капіталу та праці, при зростанні гнучкості ринків праці призвело до падіння частки зарплати у ВВП і скорочення соціальних витратків. Проведене Паскуале Трідіко дослідження показало, що це спричинило недавню кризу, бо ресурс праці як важливий фактор національного доходу був недооцінений. Концептуальна візія моделі *фінансового капіталізму* віддає пріоритет економіці пропозиції, де низька вартість робочої сили вважається конкурентною перевагою при нехтуванні важливості забезпечення високого сукупного попиту. Проте, як демонструє матеріал книги, це призводить до гальмування динаміки ВВП і ситуації, яку автор називає "сталою стагнацією".

Запропоновані авторські теоретичні гіпотези досліджені та обґрунтовані у книзі не тільки концептуально і стистично, а й проілюстровані у процесі докладного порівняльного аналізу післякризової регулятивної політики багатьох країн, що представляють класифіковані автором різні моделі капіталізму. Цікавою у теоретичному і практичному плані є аргументація на користь висунутого у книзі положення, що саме зростання нерівності у доходах та нерегульований ринок праці багато в чому обумовили останню фінансову кризу. Паскуале Трідіко завершує свою роботу аналізом перспективних проблем, які постають сьогодні перед економічною теорією і обумовлені новими викликами глобальної економіки.

У плані критичних зауважень до цієї безумовно дуже цінної для науки і практики книги відзначу недостатню увагу автора до пояснення інших, ніж зростання сукупного попиту, важливих причин успішності моделі *капіталізму соціальної справедливості*. На наш погляд, економічна можливість та ефективність проведення у країні політики підвищення соціальних стандартів багато в чому залежить від активної інноваційної політики, яка повинна стимулювати появу нових товарів і послуг, що створюють додатковий сукупний попит, який урешті-решт дозволяє знижувати нерівність у доходах.

Наприкінці рецензії хочу особливо привернути увагу до цієї книги українських політико-економічних аналітиків. Фактично Україна стала однією з найбільш вразливих жертв політики моделі *фінансового капіталізму*. Проте аргументів концептуального характеру проти таких нав'язаних рекомендацій у наших керманівчів не було. Ця книга надає такі аргументи.

*Бажал Ю.М., д-р екон. наук,
завідувач кафедри економічної теорії
Національний університет "Києво-Могилянська академія"*

Паскуале Трідіко (Pasquale Tridico) є професором Університету The Roma Tre (Рим, Італія), директором дворічної магістерської програми з проблем ринку праці, виробничих відносин та систем соціального забезпечення, а також магістерської програми з проблем людського розвитку та продовольчої безпеки, викладає курси з економіки праці та економічної політики, очолює кафедру ім. Жана Моне з проблематики економічного зростання та соціальної економіки. Він обраний генеральним секретарем Європейської асоціації еволюційної політичної економії (EAEPE).